

O pravima i suđenju životinjama kroz povijest

On the rights and trial of animals through history

Džaja, P., J. Grbavac, M. Palić, P. Tomšić, K. Severin

Sažetak

U radu su prikazani sudski postupci prema različitim vrstama životinja koje su napravile nekakvo nedjelje, bilo da su ozlijedile bilo ubile čovjeka, upropastile njegov urod ili prirodu, bilo da su spolno općile s ljudima. Najčešće je izrečena bila smrtna kazna, a od ostalih kazni treba spomenuti anatemu, upozorenje, utamničenje, prisilu na priznanje, izopćenje ili progon. Smrtna je kazna najčešće izvođena vješanjem ili spaljivanjem, a meso usmrćenih životinja većinom se bacalo u rijeku ili zakapalo u zemlju, tek se u rijetkim slučajevima prodavalo ili davalo oštećenom. U nekim presudama nalazimo da su velike životinje u odnosu na male bile oslobođane kazne ili im je kazna bila znatno blaža, kao što je to slučaj s muškim životinjama. U Evansovu izvješću iz 1906., gdje se spominje 189 sudskih procesa protiv životinja, proizlazi da su najčešće optuživane svinje, i to u 45 slučajeva (21,6 %), zatim 34 goveda (16,34 %), 26 konja (12,5 %), 16 žižaka (7,6 %), 13 skakavaca (6,25 %), po 10 pasa i magaraca (4,8 %), 9 štakora (4,3 %), po 5 ovaca i puževa (2,4 %), po 3 kukca, koze, štetnika i crva (1,4 %), po 2 muhe, jegulje, pijetla i mazge (0,9 %) te po 1 španjolsku mušicu, krticu, hrušta, miša, obada, bubu, dupina, grlicu, krvopiju i vuka (0,45 %). Od svih 189 sudskih progona životinja najviše ih je bilo u 16. stoljeću (57), zatim u 17. stoljeću (56) i 15. stoljeću (36), premda se ovi sporovi vode sve od 9. stoljeća.

Ključne riječi: pravo, suđenje, životinje, povijest

Abstract

The paper presents court proceedings against various species of animals that had committed an offensive act, whether they had injured or killed a human being, ruined crops or nature, or had sexual intercourse with humans. The most common sentence was the death penalty, and other punishments included anathema, warning, imprisonment, coerced confession, excommunication or persecution. The death penalty was most often carried out by hanging or burning, and the meat of the killed animals was mostly thrown into the river or buried in the ground, and only in rare cases was it sold or given to the injured party. In some verdicts, we find that large animals were exempted from punishment or their punishment was considerably milder compared to small ones, as was the case with male animals. Evans' report from 1906 mentions 189 lawsuits against animals and shows that pigs were most often charged. In this report, pigs were charged with 45 cases (21.6%), followed by 34 cattle (16.34%), 26 horses (12.5%), 16 weevils (7.6%), 13 grasshoppers

Dr. sc. Petar DŽAJA, dr. med. vet., redoviti profesor u trajnom zvanju, dr.sc. Jozo GRBAVAC, izvanredni profesor, dr. med. vet., izvanredni profesor, Agronomski i prehrambeno-biotehnološki fakultet Sveučilišta u Mostaru, Magdalena PALIĆ, dr. med. vet., asistentica, Petar TOMŠIĆ, dr. med. vet. Bilofarm d.o.o. veterinarska ambulanta, dr. sc. Krešimir SEVERIN, dr. med. vet., redoviti profesor, Zavod za sudsko i upravno veterinarstvo, Veterinarskog fakulteta u Zagrebu.

(6.25%), 10 dogs and donkeys (4.8%), 9 rats (4.3%), 5 sheep and snails (2.4%), 3 insects, goats, pests and worms (1.4%), 2 flies, eels, roosters and mules (0.9%), as well as 1 Spanish fly, mole, chafer, mouse, gadfly, insect, dolphin, turtledove, bloodsucker and wolf (0.45%). Of all the 189 animal prosecutions, most were in the 16th century (57), followed by the 17th century (56) and 15th century (36), although these disputes have been going on since the 9th century.

Key words: law, trial, animals, history

Natpisi u *Večernjem listu*, *Nacionalu* i portalu *Dnevnik.hr*. opisuju jednu sudsku presudu kojom je pas Medo iz Peroja proglašen krivim zbog preglasnog lajanja na Općinskom sudu u Puli, zbog čega se u roku od 15 dana morao preseliti u kuću ili na drugi kraj parcele. Taj slučaj, kao i članak objavljen u *Jutarnjem listu* 13. listopada 2021., u kojemu je opisana presuda jazavcu na Prekršajnom sudu u Gračacu, koji je proglašen krivim za prometnu nesreću na autocesti A1 iako je u njoj smrtno stradao, a nije bio okrivljenik, ponukao nas je na pisanje rada o drugim slučajevima suđenja životinjama. U ovom je posljednjem slučaju Branko S. na prometnici A1 naletio na jazavca kojega je usmrtio, a svoj je automobil znatno oštetio, zbog čega je tužio Hrvatske autoceste (HAC). Suđenje jazavcu opisano je već 1903., ali u satiri Petra Kočića, kad David Štrbac na sud donosi jazavca u vreći, koji biva osuđen jer mu je pojeo kukuruz. U X. stoljeću muslimanski filozofi iz Basre Čista braća pišu *Raspravu o tužbi životinja protiv čovjeka* te u poglavlju *Objašnjenje tužbe i životinjskog jadanja na ljudsko nasilje*. Jedna životinja veli da je čovjek ne hrani i napaja iz milosti i nježnosti, već iz osobnog interesa. Magarac govori: *O, Kralju, da ti je nas kao robove vidjeti u rukama sinova Ademovih.... Da nas Kralju vidiš, smilovao bi se, sažalio i plakao zbog nas*. Ovan navodi sljedeće: *Kad bi samo vidio, Kralju, nas robove u rukama sinova Ademovih! Uzimaju naše mlade, janjad i jarad, rastavljaju ih od njihovih majki...* U istom tonu svoje iskaze u ovom djelu daju deva, slon, konj i dr. žaleći se na čovjekovu neosjetljivost prema njima (Hodžić, 2008.). Suđenju životinji prethodili su postojeći zakonski propisi po kojima se postupalo, premda se suđenje često provodilo prema običajnim pravilima crkve ili društva.

Prema zakonima Bogoše (Bilena), pastirskog i nomadskog kršćanskog plemena u sjevernoj Abesiniji, usmrćuje se bik, krava ili bilo koja druga životinja koja ubije čovjeka. Vlasnik životinje ubojice ni na koji se način nije smatrao odgovornim za zločin svoje životinje, ali se nije obeštećivao za gubitak svoga vlasništva. U Crnoj Gori sudilo se svinjama, volovima i konjima za ubojstvo čovjeka, te su usmrćivane, osim ako ih vlasnik nije otkupio. *Les taliones* je najstariji i najokrutniji zakon u ljudskoj naravi (čini drugom zlo,

koje su drugi učinili tebi). Hebrejsko zakonodavstvo zahtijevalo je život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nogu za nogu, modricu za modricu, a stari anglosaksonski zakon za odmazdno je načelo imao *membrum pro membrum* (ud za ud). U savezu s Noom bilo je obznanjeno da se ljudska krv neće tražiti samo od čovjeka, već i od svake životinje, pa tako u slučaju da goveče ubode čovjeka ili ženu i usmrti ih, trebalo se kamenovati, a njegovo se meso nije smjelo jesti (Evans, 2014.). Platon je formulirao i izložio zakon koji kaže: ako tegleća marva ili bilo koja druga živina ubije osobu, osim u borbi koju je odobrila država, srodnici ubijenog kazneno će goniti ubojicu za umorstvo, a nadzornici javnih posjeda presudit će tako da otprave prekršitelja izvan zemlje (Evans, 2014.). U najstarijem zborniku južnonjemačkog prava kao pomagači za neko nedjelo tretiraju se sve životinje zatečene u kući kao pomagači, i one su se kažnjavale smrtnom kaznom. Tako se već u dvanaestom stoljeću izrijeком navodi da je zakon i običaj u Burgundiji da vol ili konj, ako izvrši jedno ili nekoliko ubojstava, neće biti osuđen na smrt, nego će ga uzeti vlastelin pod čijom je nadležnošću djelo počinjeno ili njegovi služitelji (*servitores*), te će se za njega konfiscirati, prodat će se i odvojiti u prihod vlastelina; no ako to učine druge živine ili Židov, bit će obješeni za stražnje noge. Bila je to okrutna ironija prava koja je svinjama i Židovima davala savršeno jednaka prava tako što ih je slala na stratište. U *Levitskom zakonu* teži oblik (*gravis*) i najteži oblik (*gravissimum*) osuđuju počinitelja. *Knjiga Izlaska* kaže da tko god legne sa životinjom, treba ga kazniti smrću. Čovjek koji je općio sa životinjom treba biti ubijen, a životinje smaknute, kao i žene koje su imale spolni odnos sa životinjom, treba ih ubiti kao i životinju. U *Kaznenom zakonu* Karla V. iz 1532. sodomija se u svim slučajevima kažnjava smrću vatrom, no propisano je i da se ista milost ima iskazati prema životinjama ako bi iz bilo kojeg razloga kazna za sodomista bila ublažena. Sodomist je bio dužan vlasniku nadoknaditi gubitak životinje ako iza sebe ne bi ostavio kakvu imovinu. U slučaju da taj čin nije u cijelosti konzumiran, prekršitelj bi u takvim slučajevima bio bičevan i prognan, a životinja sklonjena s pogleda kako nitko ne bi bio sablažnjen.

Osim smrtnih kazni izricali su se sudski progoni, proklinjanje, mučenje, progonstvo, bičevanje, izopćenja i utamničenje životinja (Županić, 2017.).

Kažnjavanje životinja u starom vijeku

U starožidovskoj su se civilizaciji životinje smatrale vrijednim božjim stvorenjima te ih nije bilo dopušteno ugrožavati ili bespotrebno oduzimati im život. No ljudski je život u svakom slučaju imao prednost pred životom životinje. Židovski zakon prepoznaje ispravnost ponašanja prema životinjama i zabranjuje okrutnost prema njima, ali židovska tradicija smatra da je čovjek kruna stvaranja, na što nas podsjećaju biblijski stihovi: *I blagoslovi ih Bog i reče i im: Plodite se i množite, i napunite zemlju, i sebi je podložite! Vladajte ribama u moru i pticama u zraku i svim živim stvorovima što puze po zemlji* (Post. 1,28). *Neka vas se boje i od vas strahuju sve životinje na zemlji, sve ptice u zraku, sve što se po zemlji kreće i sve ribe u moru: u vaše su ruke predane* (Post. 9,2). U ovoj su se civilizaciji opasnim životinjama smatrali vuk, medvjed, leopard, lav, pantera i zmija. Židovski zakon dopušta suspenziju zabrane okrutnosti prema životinjama u slučajevima potrebe za hranom, sprečavanja nanošenja zla javnosti, medicinske potrebe, kontrole štetočina i smanjenja prevelikog broja životinja. Ovaj je zakon zabranjivao uzgajati opasnog psa, a ta se zabrana nalazi i u kodeksu židovskog zakona Šulhan Aruh kojim se zabranjuje uzgoj opasnog psa osim u slučaju kad je čvrsto vezan (DaDon i DaDon, 2018.). Starožidovski zakoni propisuju kamenovanje bika ako ubode čovjeka ili ženu, pa to prouzroči smrt, a njegovo meso nije se smjelo konzumirati. U tom se slučaju vlasnik oslobađao odgovornosti, pod uvjetom da bik nije imao naviku da bode. U slučaju da je bik imao naviku da ubada, te je njegov vlasnik bio upozoren na to, no nije mario ni pazio na njega, što je na koncu razlog smrti, bik se tada kamenovao, a vlasnik kažnjavao smrtnom kaznom. U slučaju da je neka osoba zatečena da spolno opći sa životinjom, prema židovskom se zakonu ubijala i životinja i osoba koja je zatečena u tom aktu s njom (Siba'i, 2005.).

Stari su Grci sudnicu za životinje nazivali Britanion. Platonova knjiga *Zakoni* propisuje da ako životinja ubije čovjeka, obitelj poginulog može podignuti optužnicu protiv te životinje pred sudom, pri čemu su ožalošćeni birali suca među zemljoradnicima. U slučaju proglašenja krivnje, životinja se ubijala, a lešina bacala izvan mjesta. To se nije odnosilo na odgovornost životinje pri usmrćivanju čovjeka u nekim borabama (arena). Životinja je mogla odgovarati i za manje prekršaje, primjerice ako bi pas ugrizao čovjeka, nje-

gov ga je vlasnik morao predati ozlijeđenom, svezanog i okovanog lancima da se ozlijeđeni osveti po volji, bilo ubojstvom, patnjom ili na drugi način. Nekad su stari Grci kažnjavali životinje za prekršaje njihovih vlasnika ili obitelji. Osuđivanjem na smrt zbog nevjerstva ili države značilo je osuđivanje i njegove obitelji, životinja i posjeda spaljivanjem (Siba'i, 2005.).

U starom Rimu bik i njegov vlasnik kažnjavali su se smrću ako bi bik prilikom oranja pomaknuo graničnu ogradu između svoje i susjedne njive. U slučaju da neka životinja pase na tuđem ili da pas ugrize čovjeka, te su se životinje predavale oštećenome koji je s njima mogao napraviti što je želio. To je pravilo vrijedilo i kod starih Germana (Siba'i, 2005.).

Životinje na sudu u srednjem vijeku

U srednjem vijeku Francuska je prva država koja je uvela načelo životinjske odgovornosti, još u srednjem vijeku, a isto to uvodi Sardinja u 14. stoljeću, Belgija koncem 15. stoljeća, Nizozemska, Njemačka, Italija i Švedska polovicom 16. stoljeća, dok je kod nekih slavenskih država ovaj zakon ostao na snazi sve do 19. stoljeća. Presude su često glasile: *zadovoljavajući pravdu osuđuje se na smrt ili osuđuje se na smrt vješanjem kao kazna za počinjeno divlje i strašno nedjelo* i sl. Životinje su mogle biti optužene zbog kršenja prirodnih zakona (Siba'i, 2005.), te su često osuđivane na živo spaljivanje. U drugoj polovici 17. stoljeća, u doba razmjerne prosvijećenosti, upravo je ta okrutna kazna bila najčešća. Pritom je sudac krivca osuđivao da bude lagano *oprljen* i potom da ga se objesi prije nego što bi bio predan plamenu.

Izvjешća pojedinih autora o kažnjavanju životinja za počinjena nedjela samo su mali segment sudskih procesa i presuda, naime mnogi sudski zapisnici nisu sačuvani. U *Spomenici Kraljevskog društva za francuske starine* navodi se da je od početka 12. stoljeća do sredine 18. stoljeća u 93 slučaja suđeno različitim životinjskim vrstama (Anonymous, 2015.), a Carlo D'Addosio dodaje da su od 1824. do 1845. vođena 144 sudska postupka čiji je ishod bio smaknuće ili ekskomunikacija optuženih životinja. Krivci su bili: muhe, gusjenice, skakavci, pijavice, pijetlovi, psi crvi, puževi golaći, žiške, štakori, miševi, krtice, grlice, svinje, bikovi, krave, magarci, mazge, kobile i koze. Od slučajeva u kojima su životinje proglašene krivima dva su slučaja iz 9. stoljeća, jedan iz 11., tri iz 12., dva iz 13., šest iz 14., četrdeset pet iz 16. stoljeća, četrdeset i tri iz 17. stoljeća, sedam iz 18. stoljeća i jedan iz 19. stoljeća ili ukupno 110 sudskih postupaka (Anonymous, 2015.). Tom popisu treba dodati progon i proklinjanje kukaca 1519. u Gurnsu u Tirolu, 1711. u Alsu Jutlandu, 1733. u Bouran-

Tablica 1. Sudski postupci prema životinjama po stoljećima

Stoljeće	Broj sudskih slučajeva prema Evansu iz prvi put objavljene knjige 1906.	Druga izvješća prema kojima su životinje proglašene krivima
9. stoljeće	3	2
11. stoljeće		1
12. stoljeće	3	3
13. stoljeće	2	2
14. stoljeće	12	6
15. stoljeće	36	-
16. stoljeće	57	45
17. stoljeće	55	43
18. stoljeće	12	7
19. stoljeće	8	1
20. stoljeće	1	
Ukupno	189	110

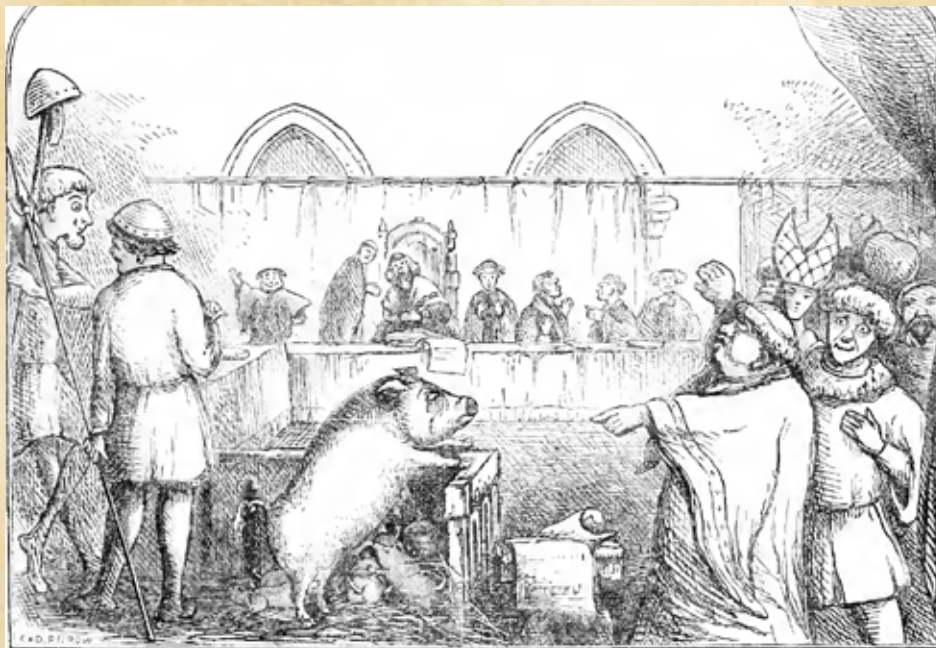
tonu, 1805./1806. u Lyöu u Danskoj, 1866. u Pože-
gi te 1864. u Pleternici. U popisu izvornog izdanja
Evansove knjige iz 1906. spominje se 189 sudskih
postupaka kojima se sudilo različitim životinjskim
vrstama (Evans, 2014.). Od 189 sudskih postupaka
protiv životinja treba nadodati proklinjanja i izopće-
nja, primjerice proklinjanje roda u Avignonu, koje je
666. izveo sv. Agrikola, te protjerivanje gmazova s
otoka Reichenaua 728., koje je izveo sv. Pirimin. Iz
tablice 1 vidljivo je da je od ukupnog broja od 189
sudskih postupaka u 9. i 12. stoljeću vođena po tri
sudska postupka protiv životinja, u 13. stoljeću dva
sudska postupka, a u 14. i 18. stoljeću po 12 sudskih
postupaka. Mnogo veći broj sudskih postupaka vo-
dio se u 15. stoljeću, i to 36, u 17. stoljeću 55 i u 16.
stoljeću 57. U ovom se popisu navodi jedan sudski
postupak protiv životinja u 20. stoljeću. Najveći broj
sudskih sporova vodio se protiv svinja, i to 45 sluča-
jeva (21,6 %), 34 goveda (16,34 %), 26 konja (12,5
%), 16 žižaka (7,6 %), 13 skakavaca (6,25 %), po 10
pasa i magaraca (4,8 %), 9 štakora (4,3 %), po 5
ovaca i puževa (2,4 %), po 3 kukca, koze, štetnika i
crva (1,4 %), po 2 muhe, jegulje, pijetla i mazge (0,9
%) te po jedna španjolska mušica, krtica, hrušt, miš,
obad, buba, dupin, grlica, krvopija i vuk (0,45 %) uz
napomenu da nisu navedena četiri sudska procesa
protiv kojih životinja se vodio spor.

Moguće vrste sudskih presuda i kazni

Osim smrtnih kazni izricali su se sudski progoni,
proklinjanje, mučenje, progonstvo, bičevanje, izop-
ćenje i utamničenje životinja (Županić, 2017.). Osuda
na smrt mogla je biti promijenjena u progonstvo, bi-
čevanje, utamničenje ili neki drugi oblik kažnjavanja,
pod uvjetom da zločinac nije pod mukom priznao
krivnju. Katkad bi se ulagala žalba višim sudovima
te su se presude nižih sudova poništavale ili preina-
čivale.

Priznanje krivnje. Životinje su se često podvrga-
vale mučenju kako bi priznale svoju krivnju ili se za
nju pokajale – *krici koji su se puštali pod mukom uzi-
mani su za priznanje krivnje.*

Anatema (kletva, proklestvo) često se od crkve-
nih službenika izricala kao kazna životinja. Tako se
zna da je biskup Lausanne oslobodio jezero Lemana
od jegulja, a 1451. otjerao pijavice koje su uništile svu
veliku ribu. Trierski biskup Egbert anatomizirao je la-
stavice koje su često ometale crkvene obrede. U ne-
kim je slučajevima dosadna i mrska gamad bila samo
upozorena, pa je tako veliki vikar Jeana Rohina, kardi-
nala biskupa Antuna naložio da se 17. kolovoza 1487.
prirede trodnevne javne procesije te zapovjedi puže-
vima golaćima da u tom roku napuste to područje.
Sličan je nalog izdan 8. rujna 1488. u Beaujeuu, kad
su puževi golaći tri puta upozoreni da prestanu tlači-

Slika 1. Ilustracija iz knjige *The Book of Days* autora Roberta Chambersa koja prikazuje krmaču i njezine praščiće kojima se sudi za ubojstvo djeteta. Suđenje je održano 1457. godine, krmača je proglašena krivom, a praščići oslobođeni.

ti ljude, a ako se ogluše na zamolbu, bit će izopćeni anatemom. Drugo suđenje životinjama u Francuskoj dogodilo se 1495. jer su vlasnici vinograda podignuli tužbu protiv crva koji su im upropastili grožđe, uništili vinovu lozu, proizvodnju i trgovinu. Suđenje je trajalo 40 godina, a kako je vlasnicima to dojadilo, odvojili su jednu parcelu za crve i drveće da se na njoj hrane koliko žele (Siba'i, 2005.). Jedan službenik iz Troyesa 1516. izrekao je presudu nad kukcima koji su pustošili lozu u Troyesu, zaprijetivši im anatemom ako ne odu u roku od šest dana. Spominje se da je sv. Bernardin izopćio nepregledan roj muha koje su popadale dok su bile proklete. U nekim su slučajevima traženi zapisi od pape iz Rima, a 1752. upućena je molba u Rim za klevetu, uz već navedenu za medvjede i bube, sada i za oslobođenje od glodavaca. Gradsko vijeće Luzerna je 1729., 1730. i 1749. zapovjedilo da se na Dan sv. Magnusa organiziraju procesije od crkve sv. Franje do Petrove kapele kako bi se otjerali žišci, što se održavalo sve do 1798. godine.

Upozorenja. Dana 8. svibnja 1546. kukci su napali vinograde, a službenik je umjesto presude izdao proglas da je Bog vrhovni tvorac svega te da je travu i sve drugo stvorio i za razumna ljudska bića i za opstanak insekata. Umjesto da se te životinje kazne umjesnije bi bilo zamoliti Boga za oprost grijeha. Tako se misa održavala tri dana, a hostija je nosila po vinogradu te su insekti netragom nestali. No nakon trideset godina ponovno su se pojavili i protiv njih je pokrenut sudski postupak. Postoje zabilješke u ko-

jima se navodi da je sv. Eldrad zapovjedio zmijama da odu iz Briançona u pećinu, gdje su sve izginule. Životinje ne mogu biti ekskomunicirane, već anatemizirane. Od 1338. u Tirolu je bila najezda skakavaca protiv kojih je pokrenut sudski postupak i koji su se neko vrijeme opirali moći Crkve te na koncu nestali. Crkva je vjerovala da može presudom utjecati da se insekti presele na za to određeno mjesto, i ako odu, bili su oni zaslužni, a ako ne odu, bilo je to zbog grijeha ljudi. Izopćenje zmija, vrabaca i drugih životinja bilo je česta sudska presuda. Stanovnici Wunttemerga su 1796. uz prisutnost svoga veterinara zakopali živoga gradskog bika kako bi se riješili govede kuge. Katkad su žalbe ne samo odgađale presudu nego i mijenjale, pa je tako presuda magarici i krmači, koje su bile osuđene na vješanje, nakon žalbe zamijenjena za udarac u glavu.

U slučaju **sodomije** kažnjavane su obje strane, i to najčešće smrću spaljivanjem. U Montepellieru je 1565. mazga živo spaljena jer je osuđena zajedno s muškarcem za sodomiju. Pritom joj je krvnik prije spaljivanja odrezao kopita, 1546. muškarac i krava obješeni su i spaljeni, a 1466. isti je sud osudio na spaljivanje muškarca i krmaču u Corbeilu. U Niederradu su 1606. pogubljeni muškarac i kobilica, a tijela su im bačena zajedno za mrcine. Osuđen je i muškarac za sodomiju s kujom 12. rujna 1606., te je pogubljen na vješalima, dok je kuja osuđena na udarac u glavu. Oba su trupla spaljena. Dana 6. lipnja 1632. u New Havenu obješen je jedan muška-

rac te krava, dvije junice, tri ovce i dvije krmače s kojima je počinio navedene brutalnosti. U Šleskoj je 1681. okorjeli sodomist, koji je sebe kaljao s hrtovima, kravama, svinjama i ovcama, zajedno s kobilom spaljen. U Ottendorfu je 3. svibnja 1684. sodomistu odsječena glava, dok je njegova partnerica kobila ubijena udarcem u glavu. U Donjoj Šleskoj sodomist je spaljen jer je isto djelo počinio s kobilom. U jednom je slučaju iz 1750. u Vanversu muškarac osuđen na smrt za spolni čin s magaricom, dok je životinja oslobođena jer je bila žrtva nasilja i nije svojevrijedno sudjelovala u zločinu svoga gospodara.

Smrtna kazna najčešće je izricana u sudskim sporovima koji su se vodili protiv životinja. U 1266. u okolici Pariza svinja je javno spaljena jer je pojela dijete. U selu Moisyju 1314. bik je napao zemljoradnika i usmrtio ga, a okrutna je životinja osuđena na vješanje. U jednom slučaju koji se zbio 5. rujna 1379., kada su dva krda svinja jurnule za jednim praščićem te su tri krmače usmrtila svinjareva sina, osuđene su na smrt kao i ostale svinje koje su pojurile na to mjesto jer su smatrane pomagačima. Jedan je konj u Dijonu osuđen na smrt jer je usmrtio čovjeka. U Falaiseu je 1386. krmača osuđena na sakaćenje i unakaženje glave i prednjih nogu, a nakon toga se objesila jer je razderala djetetu lice i ruke i tako ga usmrtila. Jedna je svinja 1394. u Monrtaignu obješana jer je pojela hostiju. U 1394. jedna je svinja osuđena na vješanje jer je usmrtila dijete, a slične slučajeve nalazimo i 15. ožujka 1403. te 1408. i 1478. godine. Godine 1405. u Gisorsu je izdana zapovijed da se plati stolaru za podizanje stratišta za vješanje bika. Slične presude za čedomorne svinje izrečene su 1419. u Labergement-le -Ducu, 1420. u Brochonou, 1435. u Trochéresu i 1490. u Abbevilleu (Evans, 2014.). Tako je 10. siječnja 1457. krmača osuđena za ubojstvo jer je usmrtila petogodišnje dijete te je osuđena na vješanje. Iz 1474. i švicarskog grada Balu potječe suđenje jednome pijetlu koji je snio jaje, a vračari su ga tražili za svoje radnje. Branitelj se pitao kako se netko za nešto može optužiti, a taj to nije u stanju napraviti. No unatoč svemu sud je izrekao pijetlu smrtnu kaznu kako bi bio ozbiljna opomena drugim pijetlovima da što slično ne urade (Siba'i, 2005.). U 1484. pijetao je osuđen na spaljivanje zbog nesenja jaja u Baselu. Dana 18. travnja 1488. izrečena je kazna svinji vješanjem krmače koja je počinila ubojstvo 5,5-godišnjeg djeteta, a vlasnici su kažnjeni novčanom kaznom jer su se nemarno ponašali u skrbi o djetetu. Mlada svinja uhićena je 14. lipnja 1494. jer je unakazila i zadavila dijete u kolijevci, te je krmak osuđen na vješanje (Evans, 2014.). Crveni je bik 1499. osuđen na smaknuće zbog usmrćivanja petnaestogodišnjeg mladića kod Beavuvaisa.

U Frankfurtu na Majni 1553. ubijeno je nekoliko svinja zbog ubojstva, a njihovo je meso bačeno u rijeku. Dana 6. prosinca 1557. svinja je u komuni Saint-Quentin osuđena da bude živa spaljena jer je proždrla malo dijete u hostelu Couronne. Dana 27. ožujka 1567. jedna je crna krmača unakazila i usmrtila četveromjesečno dijete te je osuđena na smrt uz napomenu svim stanovnicima da su dužni zabraniti kretanje takvim životinjama po ulici. Godine 1578. u Gentu je jedna krava osuđena na smrt i zaklana, a njezino je meso prodano u mesnici. Polovica od te prodaje dana je oštećenoj strani, a druga polovica gradskoj riznici. Nekoliko bijesnih pasa 1610. rastrgalo je čovjeka te su svi osuđeni na smrt. U Leipzigu je 20. srpnja 1621. krava gurnula ženu prouzročivši njezinu smrt, te je osuđena na odvođenje na osamljeno pusto mjesto gdje je zakopana s kožom. U Grenoblu su se vlasti prema svinjama odnosile kao prema bijesnim psima, a 20. studenoga 1664. u Napulju je vriedila odredba prema kojoj su se svinje koje obilaze ulice i trgove morale maknuti iz grada u šumu, ili na drugo slobodno nenaseljeno mjesto, ili da se u roku od 20 dana zakolju. Četiri godine poslije, 29. studenoga 1668. svinje su potjerane iz grada jer onečišćuju zrak i tako ugrožavaju javno zdravlje. Jedna je kobila 1697. spaljena odlukom parlamenta u Aixu. Pas je 1712. na području Nürnberga ugrizao jednu osobu za desnu nogu. Vlasnik mu je odbio odgovornost, a prgavo pseto poslije je osuđeno na godinu dana tamnice, dok je vlasnik oslobođen. Više od tri stoljeća nakon toga isti je postupak primijenjen za liječenje stočne kuge koja je u ljeto 1796. izbila u Beutelsbachu u Württembergu i odnijela živote brojne stoke. Na savjet francuskog veterinarara, koji je ondje bio smješten zajedno s vojskom generala Moreaua, zakopali su na raskrižju živoga gradskog bika u nazočnosti nekoliko stotina osoba. Nema izvješća o tome je li se žrtva pokazala dovoljno moćnim lijekom za sprečavanje epizootske pošasti, no činjenica vrijedna spomena jest da praznovjeran obred nije propisao i obavio indijski magičar ili afrički čarobnjak, nego službenik Francuske Republike (Anonymous, 2015.). U Pleternici je 1844. jedna svinja osuđena na smrt jer je namjerno jednogodišnjakinji odgrizla uši. Meso svinje sasječeno je u komadiće i bačeno psima, a glava dana obitelji u kojoj je svinja živjela. Obitelj je morala dati mjenicu da bi unakaženi osigurao miraz, kako se gubitak ušiju ne bi pokazao nepremostivom preprekom za udaju. Iz 1866. datira jedno suđenje u Požegi, kad se zbog najezde skakavaca Požeške kotline trebalo riješiti tog napasnika. Seljaci sela Vidovići uhvatili su velikog skakavca i održali nad njim sud te ga osudili na smrt. Svi mještani sela otišli su do rijeke Orpljave gdje je skakavac bačen uz proklinjanje.

Naši statuti o kažnjavanju životinja

Korčulanskim statutom (1214.) u 39. glavi određeno je da vlasnik psa koji nanese štetu tuđim životinjama mora psa ubiti, a ako ne posluša nalog komunalne uprave, mora platiti 2 perpera Komuni (Džaja i sur., 2013.a). Prema *Zadarskom statutu* svaka osoba koja na svome zemljištu zatekne kakve sitne životinje koje nanose štetu, svaki put kad ih zatekne smije ih uhvatiti i jednu zaklati te ju zadržati za svoje potrebe i s njom učiniti što bude smatrala primjerenim. Onaj čije su životinje usto je bio dužan naknaditi učinjenu štetu te platiti mletačkoj općini globu od 40 malih soldana svaki put (Džaja i sur. 2013.b). U *Šibenskom statutu* u *Knjizi reformacija* u 15. poglavlju (20. 1. 1382.) propisano je da svatko može ubiti i raniti prasca i prasicu koju nađe u svojem vrtu. Prema tom poglavlju svakoj osobi koja ima vrt izvan grada Šibenika dopušteno je ubiti ili raniti prasca ili prasicu koju nađe da u njegovu vrtu čini štetu. Ipak je propisan povrat prasca ili prasice onomu komu pripada, ako onaj čiji je prasac ili prasic nadoknadi štetu onomu komu je vrt oštećen. U *Knjizi reformacija*, 17. poglavlju (27. 8. 1382.) propisano je da nitko u gradu Šibeniku ne može držati svinje, te svatko tko drži svinju u gradu, mora je izvesti izvan grada. Nakon osam dana dopušteno je svakoj osobi da ubije sve svinje ili koliko ih može pronaći u Šibeniku, te one postaju vlasništvo onoga tko ih je ubio, a onaj čija je svinja, treba općini platiti pet libara malih denara (Džaja i sur., 2014.). *Rapskim statutom* iz 1328. propisano je da nitko ne smije držati svinju ili krmaču na dvoru, već samo u staji, pod kaznom od 10 malih soldina za svaku. Ako bi tko ubio svinju ili krmaču izvan staje, nije zbog toga plaćao nikakvu globu, već bi dobio četvrtinu te ubijene svinje i krmače (Džaja i sur., 2015.). Prema *Paškom statutu* (1433.), ako je životinja zatečena u vinogradu, vrtu ili žitnim usjevima u razdoblju od sv. Marije u ožujku pa sve do kraja rujna, vlasniku posjeda dopušteno je tu životinju ubiti ili dati ubiti. Njezina je jedna polovica pripadala općini, a druga vlasniku posjeda za nadoknadu štete (Džaja i sur., 2016.a). U *Poljičkom statutu* (1440.) u odredbi 53 propisano je da kokoš koja se zateče u vinogradu plaća glavom – trebalo ju je ubiti i pojesti. I kad bi čeprkala oko kuće, bilo je dopušteno ubiti je. Odredba 54c propisuje da kad kokoš čini štetu u vrtu ili u vinogradu, tada gospodar to treba oglašiti i smije ubiti jednu, iako ih ima i više. Ako bi među njima bio i pijetao, onda je mogao ubiti drugu kokoš, ali pijetla ne. Odredba 54d propisuje ako bi se šteta dogodila u žitu koje kokoši već mogu zobati, gospodar žita morao je to oglašiti, a zatim ubiti kokoš. Ako je gospodar žita bio voljan dati kvartu mekinja onomu čije su kokoši, mogao je svaki put kad naiđe na kokoš ubiti je i pojesti. U Odredbi

54a propisano je da u vrijeme kad rodi kakvo povrće te neka životinja u njemu učini štetu, manja životinja tada plaća glavom. Vrt prije svega treba biti dobro i potpuno ograđen, a gospodar vrta treba oglašiti da mu se čini šteta. Nakon toga manju životinju može ubiti, a veću uhvatiti. Odredba 54b propisuje da se i svinja može ubiti, kao i brav, ako je učinjena šteta u vrtu velika. Brav i svinja mogu se ubiti i pojesti i ako učine štetu u vinogradu. U odredbi 60c za svinje zakon je određivao da plaćaju glavom. Nađu li se u žitu dok još nije niklo, onaj čije je žito može je ubiti i odnijeti na mjesto gdje je rovala te je tamo ostaviti. Ako je žito izvitalo, svinju može ubiti i pojesti. Svinja ima dvojako oružje, kosu i motiku. Ako bi se našla u vinogradu u vrijeme grožđa, onda ju je mogao ubiti i pojesti. U odredbi 60d navodi se da ako se radi o krmači s praščićima ili o krdu svinja, nije dopušteno ubiti najbolju svinju ili krmaču, već drugu, mršaviju ili manju, i to svaki put kad bi ih zatekao, ali samo jednu. Ako je prasac tovljenik, a bilo je i drugih manjih svinja, ne smije ubiti njega, nego drugoga. Ako bi se zatekao samo tovljeni prasac bez drugih, moralo se to oglašiti pred svjedocima, a ako bi ga ponovno uhvatili, mogli su ga ubiti i pojesti, i u žitu i u vinogradu. Ako je prasac imao gospodara, morala mu se pokazati glava tog prasca, koja mu se ostavljala, dok je ostalo ovaj sebi mogao iskoristiti. Najprije se moralo dokazati da je u njegovu želucu zaista pronađen trag grožđa ili žita, ako je bio u žitu. Odredba 60e navodi da ovo iz prethodne odredbe vrijedi dok se putem ne vozi žito u kolima ili dok se nemlaćeno žito ne nosi u snopovima na neki drugi način. Kad se žito već počne nositi putem, tada njegov nalaz u želucu prasca ne znači ništa. U odredbi 60a propisano je da se životinje ne smiju puštati na tuđa obrađena polja gdje mogu učiniti štetu. Ako bi se našle na obrađenom zemljištu gdje su činile štetu, za krupnu stoku, to jest goveda, konje i magarce kad bi se našli u vinogradu zimi ili u vrijeme kad nema grožđa, plaćao se denar za svaku glavu, a za sitnu stoku plaćala se bolanča za svaku glavu. Odredba 60b propisuje kaznu za onoga tko krupnu stoku namjerno natjera u vinograd noću, taj bi plaćao dvostruko. Ako se ne opameti, onda se životinji odsijeca komad repa. Ako ni tada ne prestane, ubija se. Kad grožđe zori – otkad se u vinogradu pojave mladice pa do berbe – sitna bi stoka plaćala glavom (koza, ovca). Ako bi koza osim toga odgrizala voćke i zimi, plaćala je glavom. Krupna stoka morala se otjerati, a učinjenu štetu trebalo je procijeniti. Ako bi se to dogodilo u žitu, zakon je određivao da se krupna stoka uhvati uz procjenu popaše, a sitna stoka da se zadrži dok se ne procijeni šteta. U žitu se ne smije ubiti ni sitna ni krupna stoka, već se uhvaćene životinje zadržavaju, a šteta procjenjuje. Zakon

o psima, odredba 86a propisuje da tko ima velikog ili malog psa, taj ljeti, kad mine dan svetkovine sv. Jakova, mora velikoga psa vezati da ne zoblje grožđe, ili mu mora privezati ključ kojemu je kuka dugačka poput ljudskog lakta. Ako se radilo o manjemu psu, ključ je bio manji da mu bude prikladan. Ako se to ne bi uradilo i našao bi se slobodan pas, selo je moglo gospodaru čiji je pas ubiti dvogodišnjeg brava ili uzeti toliku vrijednost i iskoristiti za selo, svaki put kad ga nađe, samo da nije u jednom danu. Ako bi ga netko sreo u svom vinogradu, a ima ključ, mogao ga je izbiti, ali ne ubiti. To je moralo trajati dok se mošt ne spremi. U odredbi 86b propisano je da ako se pas odriješi ili pregrize ključ, ili se na drugi način oslobodi, a gospodar ide za njim ili ga zove da ga uhvati, bilo on bilo onaj kojeg je poslao, onda ne mora platiti kaznu (Rismondo, 1988.). Odredba 105 propisuje ako nečiji pas ujede nekoga te ujedeni umre ili ostane bez tjelesnog uda, njegov se vlasnik može spasiti i osloboditi krivnje ako psa uzme i odvede stradaloj osobi ili njegovu potomstvu ako je ujedeni umro, govoreći „ovo je tvoj krivac“. Ako to ne bi uradio, mogao je tužiti vlasnika psa za krv govoreći „tvoj hranjenik učini mi zlo“. Isto se odnosilo i na konja i svaku drugu životinju koja je na taj način bila kriva za krv. U odredbi 106 propisan je postupak kada bi jedna životinja ubila drugu ili je unakazila. Zbog toga je mogla ići glava za glavu, osim ako je jedna od druge mnogo vrednija (Džaja, i sur. 2016.b). Statut Dvigradske općine s početkom 15. st. propisuje da svatko tko zatekne životinju u nanošenju štete na svojem ili općinskom pojilištu, nekažnjeno je smije, jednu ili više njih, ubiti. Pripala bi mu četvrtina ubijene životinje, a upravi bi pripao četvrti dio, bez obzira na neku drugu statutarnu odredbu, i u tom slučaju vlasnik životinje nije bio dužan platiti nikakvu drugu globu ni nadoknaditi štetu. Također je onomu koji zatekne svinje u nanošenju štete na svom ili općinskom pojilištu bilo dopušteno nekažnjeno ih ubiti ili potjerati s mjesta gdje su se nalazile sve do staje ili obora, odnosno do kuće vlasnika (Džaja i sur., 2017.).

Zaključak

Specizam je diskriminacija na osnovi vrste. Mučenje i zlostavljanje životinja pripada u specizam. Iako suđenje životinjama u srednjem vijeku neosporno pripada u ovu kategoriju te je s današnjeg gledišta u najmanju ruku smiješno, ipak ga treba promatrati u cjelini, od podizanja tužbe do izricanja kazne. Ono životinjama daje određena prava jer ih doživljava kao subjekt odgovornosti za neka nedjela te su imale pravo i na svoga branitelja. Unatoč tome, kad se sagledaju izrečene kazne, koje su najčešće bile oduzimanje

života životinji ili druge vrste patnje i mučenja, jasno je zašto smatramo da se radilo o vrsnoj diskriminaciji. Ove su presude redovito završavale različitim kažnjavanjima životinja, a najčešće je izricana smrtna kazna, zatim sudski progoni, proklinjanje, mučenje, progonstvo, bičevanje i utamničenje životinja.

Literatura

- ANONYMOUS (2015): Povijesni apsurdi – kako se sudilo svinjama i skakavcima. Nacional br. 876, 2015-02-06.
- DADON, A. E., K. DADON (2018): Stav judaizma prema životinjama u starozavjetnim spisima Biblije, u židovskom pravu i rabinskoj literaturi. Nova prisutnost 16, 453-475.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, J. MIHALJ, J. STOJANOVIĆ., A. LOKIN (2013a): Korčulanski statut o životinjama i proizvodima životinjskoga podrijetla. HVV 21, 43-47.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, Ž. GRABAREVIĆ (2013b): Zadarski statut sa svojim reformacijama odnosno novim uredbama donesenim do 1563.g. o životinjama i proizvodima životinjskoga porijekla. HVV 21,41-44.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, Ž. GRABAREVIĆ, D. AGIČIĆ., I. VRANJEŠ, E. ŠATROVIĆ (2014). Šibenski statut o životinjama i proizvodima životinjskoga podrijetla. HVV 22, 48-54.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, Ž. GRABAREVIĆ, D. AGIČIĆ, I. VRANJEŠ (2015): Rapski statut iz 1328.g. o životinjama i proizvodima životinjskoga podrijetla. HVV 23, 44-46.
- DŽAJA P., K. SEVERIN, J. GRBAVAC, A. AGIČIĆ., Ž. GRABAREVIĆ (2016a): Statut Paške općine iz 1433. g. HVV 24,54-57.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, J. GRBAVAC, M. BENIĆ, Z. HERUC (2016b): Poljički statut o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla iz 1440. godine. HVV 24, 96-98.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, J. GRBAVAC, M. BENIĆ, Z. HERUC (2017): Statut dvigradske općine s početka 15. stoljeća. HVV 25, 80-81.
- EVANS, E. P. (2014): Životinje pred sudom. Tim press d.o.o., Zagreb.
- HADDŽIĆ, DŽ. (2008): Živa bića u islamskoj religiji bioetičkoj perspektivi. Soc. ekol. Zagreb. 17,361.-369.
- SIBA'I, M. (2005): Fenomeni islamske civilizacije: Briga o životinjama. Bihać.
- ŽUPANIĆ, S. (2017): Zatucani Europljani-900 godina sudili su životinjama.